

რაოდენობრივი ნარატიული კვლევის მეთოდები: ძირითადი პრინციპები და ასპექტები

ლილი ხეჩუაშვილი

ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ფსიქოლოგიისა და განათლების მეცნიერების ფაკულტეტი

რეზიუმე:

ნაშრომში განხილულია ნარატივის, როგორც მეთოდოლოგიური მიდგომის, გამოყენების საკითხები კვლევაში. კერძოდ, გამოყოფილი და აღწერილია ოთხი ძირითადი ასპექტი: ნარატიული კითხვების დასმა, ნარატივის მისაღებად მოწოდებული ინსტრუქციების შექმნა, ნარატივების შეგროვება და ნარატივების კოდირება. წარმოდგენილი ნაშრომი, რომელიც წამყვანი ნარატივისტი მკვლევრების გამოცდილებას ეყრდნობა, ერთგვარ პრაქტიკულ გზამკვლევს წარმოადგენს დამწყები მკვლევრებისთვის, რომლებიც ნარატიულ ფსიქოლოგიაში იწყებენ მუშაობას.

საკვანძო სიტყვები: ნარატიული კვლევა, რაოდენობრივი მეთოდები, კოდირება, ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუ.

მიუხედავად იმისა, რომ ნარატივის კონსტრუქტივისტურ პარადიგმაში კვლევა-ძიებას უკვე თითქმის 30-წლიანი ისტორია აქვს და ბოლო ათწლეულის განმავლობაში განსაკუთრებით სწრაფად და წარმატებით განვითარდა მიმართულება, რომელშიც მეთოდოლოგიური მიდგომის სახით ნარატივები გამოიყენება, ასეთი კვლევები მხოლოდ ახლა იკიდებს ფეხს თანამედროვე ქართულ ფსიქოლოგიაში. დღესდღეობით მხოლოდ რამდენიმე გამოქვეყნებული კვლევა თუ მოიძებნება, რომელსაც, თეორიული თუ მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით, ნარატიული შეიძლება ეწოდოს (იხ. Mestvirishvili & Mestvirishvili, 2013; Khechushvili, 2015; Skhirtladze, et al., 2015; მესტვირიშვილი, 2014, მესტვირიშვილი, 2015; ხეჩუაშვილი, 2016c, 2016d; გოგიჩაიშვილი, ხეჩუაშვილი & მესტვირიშვილი, 2016; ჭუმბურიძე & ხეჩუაშვილი, 2016). არსებული კვლევები, ძირითადად, ნარატიული იდენტობის, პიროვნებისა და კულტურის ურთიერთმიმართების და ცხოვრების კულტურული სკრიპტის საკითხებზე ფოკუსირდება.

რაც შეეხება საქართველოს ფარგლებს გარეთ წარმოებულ კვლევებს, ნარატიული მიდგომის გამოყენებით წლების განმავლობაში უკვე ინტენსიურად და მრავალმხრივ ნაკვლევა ისეთი თემები, როგორცაა ფსიქოთერაპია (Adler, 2012), ალკოჰოლიზმი (Dunlop & Tracy, 2013), გენდერი (Gryzman, Merrill, & Fivush, 2016), შუახნის ასაკის ადამიანების განვითარება (Pals, 2006), პიროვნების ცვლილება (Lodi-Smith, et al., 2009), გენერაციულობა (McAdams, 2006a), ოჯახური პროცესები (McLean, 2015), ემოციების რეგულაცია (Pasupathi et al., 2015), ეთნიკური იდენტობის განვითარება (Syed & Azmita, 2010), საზრისის ძიება (McLean & Thorne, 2003), მოზრდილთა მიჯაჭვულობა (Waters, Brockmeyer, & Crowell, 2013), ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობა (Adler et al., 2015), პოლიტიკური ორიენტაცია (McAdams et al., 2008) და თვითრეგულაცია (McAdams, Hanek, & Dadabo, 2013). პიროვნების ფსიქოლოგებმა განსაკუთრებით დიდი წვლილი

შეიტანეს ამ მეთოდოლოგიური მიდგომის განვითარებაში ნარატიული იდენტობის ანუ მე-ს ისტორიის/ამბის საკითხებზე მუშაობის პროცესში, რომელიც თავის თავში აერთიანებს რეკონსტრუირებულ წარსულს, აღქმულ აწმყოსა და წარმოსახულ მომავალს და ინდივიდს ერთიანობისა და საზრისის განცდით უზრუნველყოფს (მაგალითისთვის, იხ. McAdams & McLean, 2013; ხეჩუაშვილი, 2016d).

მართალია, ნარატივი უკვე ინტენსიურად გამოიყენება კვლევებში, მაინც ბევრი კითხვა ჩნდება მისი რაობის, კვლევაში ფუნქციისა და სარგებლიანობის შესახებ. საქმე ისაა, რომ ამ კითხვებს, ძირითადად, ინფორმაციის ნაკლებობა თუ სულაც უქონლობა ბადებს. სწორედ ამიტომ წამყვან ნარატივისტ მკვლევართა ჯგუფი¹ (Adler et al., in press; პირადი კომუნიკაცია, 21-23 იანვარი, 2017) თანდათანობით მივიდა იმ აზრამდე, რომ საჭიროა ნარატიული კვლევის მეთოდოლოგიური ჩარჩოს განსაზღვრა, ნარატიული ცვლადების ტაქსონომიებისა თუ კოდირების სისტემების სტრუქტურირება-მოწესრიგება და ფორმალიზება. მათ უკვე დაიწყეს ამ საკითხებზე მუშაობა, უკვე გამოჩნდა რამდენიმე პუბლიკაცია (მაგალითისთვის იხ. McAdams & McLean, 2013, Adler et al., 2016) და უახლოეს მომავალში ახალი პუბლიკაციებიც (მაგალითისთვის იხ. Adler et al., in press) დაემატება.

ამ კონტექსტში წინამდებარე ნაშრომი სამ მიზანს ემსახურება: (1) დაინტერესებული მკითხველისთვის რაოდენობრივი ნარატიული კვლევის წარმოების ძირითადი ასპექტებისა და პრინციპების გაცნობა; (2) ერთგვარი გზამკვლევის ფუნქციის შესრულება დამწყები მკვლევრებისთვის და (3) ინგლისურენოვანი პუბლიკაციის ქართულენოვანი ეკვივალენტის უზრუნველყოფა, რაც მკითხველს დარგში არსებული უახლესი ცოდნის მიწოდება. აქედან გამომდინარე, ის ორ ძირითად წყაროს ეყრდნობა: (ა) ნარატივისტ მკვლევართა აღნიშნული ჯგუფის შრომებსა და მათ ერთობლივ გამოცდილებას და (ბ) სტატიის ავტორისა და მისი კოლეგების/თანაავტორების კვლევით გამოცდილებას, რომელიც მთლიანად ქართული კულტურის ფარგლებში იღებს სათავეს.

სტატია ოთხ ქვეთავად არის წარმოდგენილი და თითოეული მათგანი ნარატიული მეთოდების შესახებ მსჯელობის ოთხიდან ერთ-ერთ ძირითად ასპექტს შეესატყვისება. ესენია: ნარატიული კითხვების დასმა, ნარატივის მისაღებად მოწოდებული ინსტრუქციების შექმნა, ნარატივების შეგროვება და ნარატივების კოდირება (მიმოხილვისთვის იხ. ცხრილი N1). ვინაიდან მოცემული ნაშრომი მათთვის არის განკუთვნილი, ვინც ახლა იწყებს ნარატიულ კვლევაში მუშაობას, ის არ არის ამომწურავი სახელმძღვანელო, რომელშიც რთული საკითხების დეტალურ მიმოხილვას ნახავს მკითხველი.

თეორიული ჩარჩო

ნარატიული მეთოდების გამოყენების თეორიული საფუძველი ბევრგან არის აღწერილი (მაგალითისთვის იხ. Adler et al., 2016; Habermas & Reese, 2015; McAdams & McLean, 2013; McLean & Syed, 2015). ამიტომ აქ ამ მხოლოდ ორ გავრცელებულ კრიტიკულ მოსაზრებას შემოგთავაზებთ; იმას, რომ (ა) ამბები, რომლებსაც ადამიანები საკუთარი ცხოვრების შესახებ ყვებიან, აუცილებლად არ არის მართალი ან ზუსტი და (ბ) ნარატიული მეთოდები უბრალოდ ინტენსიური, შრომატევადი თვითანგარიშის

¹ Jonathan M. Adler, William L. Dunlop, Robyn Fivush, Jennifer P. Lilgendahl, Jennifer Lodi-Smith, Dan P. McAdams, Kate C. McLean, Monisha Pasupathi, Moin Syed.

ინსტრუმენტებია. ორივე კრიტიკული მოსაზრების ავტორებსა და მომხრეებს ყურადღების მიღმა რჩებათ ყველაზე არსებითი რამ, რაც ნარატივების შესახებ არის ცნობილი.

პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც ყველა ავტობიოგრაფიული მოგონება, პიროვნული გამოცდილების ნარატივები მოვლენების დინამიკურად რეკონსტრუირებულ რეპრეზენტაციებს წარმოადგენენ. რამდენჯერად ვიხსენებთ/ვიგონებთ ამბავს, გახსენების ეს პროცესი იმდენჯერ წარმოადგენს ინტერნალური (შინაგანი) ნერვული კონტექსტისა და ექსტერნალური (გარეგანი) სოციოკულტურული კონტექსტის კომპლექსურ ურთერთქმედებას. ეს უკანასკნელი კი, თავის მხრივ, იმ ფუნქციით მოდულირდება, რომელსაც გახსენების მოცემული კონკრეტული აქტი ემსახურება მოცემულ მომენტში. ამგვარად, ნარატივები უაღრესად იდეოგრაფიული, დინამიკური რეფლექსიაა იმაზე, თუ როგორ იხსენებენ ადამიანები საკუთარ გამოცდილებებს. ისინი კონტექსტისთვის სპეციფიკურ ფუნქციებს ემსახურებიან. ნარატიული კვლევის მიზანს ამ ფუნქციებისა და იმის გაგება წარმოადგენს, როგორ ურთერთქმედებენ ეს ფუნქციები სხვა კორელატებსა და შედეგებთან და არა – იმის დადგენა, რამდენად შეესაბამება ესა თუ ის მოგონება სინამდვილეს. ნარატივები სუბიექტური რეკონსტრუქციებია, რომლებიც ობიექტურ გავლენას ახდენენ ადამიანებზე. მაგალითად, ავტობიოგრაფიული ნარატივების მიხედვით ინდივიდუალური განსხვავებები ალკოჰოლიკებში სიფხიზლის წარმატებულად შენარჩუნებასთან ასოცირდება (Dunlop & Tracy, 2013), ყოფილ დამნაშავეებთან კი – დანაშაულისგან თავშეკავებასთან (Maruna, 2001). ასევე, ნარატივის განვითარების ტრანსფორმირების მიხედვით ინდივიდუალური განსხვავებები წინ უსწრებენ ფსიქიკური ჯანმრთელობის გაუმჯობესებას ფსიქოთერაპიაზე მისულ კლიენტებში (Adler, 2012).

მეორე, ნარატივები არ წარმოადგენენ იდენტობის საზომების უბრალო ნაკრებს. ისინი ქმნიან იდენტობას იმით, რომ მათში რეციპროკულად (ორმხრივად) უკავშირდება ერთმანეთს, ერთი მხრივ, ის, თუ როგორ ვპოულობთ საზრისს საკუთარ გამოცდილებებში და, მეორე მხრივ, როგორ აღვიქვამთ საკუთარ თავს ანუ ვინ ვართ ჩვენ (McAdams & Pals, 2006; McLean, Pasupathi, & Pals, 2007). უფრო მეტიც, ვინაიდან ნარატივები ადამიანის ცხოვრების განმავლობაში მიმდინარე სოციოკულტურული ურთერთქმედებების წიაღში იღებენ სათავეს, ინდივიდების მიერ საკუთარი ცხოვრების ისტორიის თხრობის ფორმაში/სტილში აისახება როგორც საზრისის პოვნის ექსპლიციტური მცდელობები, ისე – სამყაროში არსებობის/ყოფნის იმპლიციტური ფორმები (Fivush & Merrill, 2016). ამგვარად, ნარატიული მიდგომები იდენტობისადმი თვითანგარიშის საზომებზე კი ვერ დაიყვანება, არამედ ანალიზის სხვა/განსხვავებულ დონეს წარმოადგენენ, რომელზეც უნიკალური გზებით ფასდება სუბიექტურობა (Adler et al., 2016).

და ბოლოს, ნარატივები მკვლევრებს ადამიანების მიერ გადატანილი გამოცდილებების მათსავე კონტექსტში ეთიკურად და შინაარსიანად გაგების საშუალებას აძლევენ (Fivush, 2010). კვლევის მონაწილეების ხმებისა და გამოცდილებების გათვალისწინება და სათანადოდ დაფასება ისტორიების დინამიკური და კონტექსტუალიზებული ბუნების შესწავლით ხდება შესაძლებელი, რაც ხშირად თვისებრივი კვლევის (მაგალითისთვის იხ. Josselson, 2009; Hammack, 2008) და, ასევე, ნომოთეტური, ჰიპოთეზების შემოწმების ან ძიებითი რაოდენობრივი მიდგომების მეშვეობით ხორციელდება. ამ სტატიაში რაოდენობრივ მიდგომაზე გავამახვილებთ

ყურადღებას, ვინაიდან ყველაზე მეტი კითხვა სწორედ ამ მიმართულებით უჩნდებათ ხოლმე დამწყებ მკვლევრებს.

ცხრილი N1. ნარატიული კვლევის პროცესი.

N	ნარატიული კვლევის ფაზები	ძირითადი განსახილველი საკითხები
1	ნარატიული კითხვების დასმა	<ul style="list-style-type: none"> • ნარატიული კითხვების შემცველი შემოწმებადი ჰიპოთეზების ფორმულირება; • ძიებითი კვლევის კითხვების ფორმულირება.
2	ნარატიული ინსტრუქცი(ებ)ის დაწერა ან იდენტიფიცირება	<ul style="list-style-type: none"> • ინტერვიუს მონაწილეები; • წერილობითი ან ზეპირი (აუდიოჩანაწერის სახით) ნარატივები.
3	მონაცემების შეგროვების კონტექსტის განსაზღვრა	<ul style="list-style-type: none"> • არსებული ინსტრუქცი(ებ)ის გამოყენება; • ახალი ინსტრუქცი(ებ)ის შექმნა; • ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუ, როგორც ნიმუში.
4	ნარატივების მომზადება კოდირებისთვის	<ul style="list-style-type: none"> • აუდიო/ვიდეო ან ხელით ჩაწერილი ნარატივების ტრანსკრიპტების გაკეთება; • საჭიროების შემთხვევაში, მონაცემების დეიდენტიფიცირება; • ანალიზის ერთეულის განსაზღვრა (მაგალითად, სცენა, პიროვნებ, ფრაზები).
5	კოდების წიგნის ანუ კოდირების სახელმძღვანელოს მომზადება	<ul style="list-style-type: none"> • კოდირების არსებული სახელმძღვანელოს ადაპტირება; თავსებადობის შეფასება; • კოდირების ახალი სახელმძღვანელოს შექმნა.
6	კოდირების პროცესი	<ul style="list-style-type: none"> • შემფასებელთა/კოდების მიმნიჭებელთა ტრენინგი, რომლებმაც არაფერი იციან კვლევის ჰიპოთეზების შესახებ; • საჭიროების შემთხვევაში, კოდების წიგნის გადასინჯვა; • მონაცემთა მთლიანი ბაზის კოდირებამდე შემფასებელთა შორის სანდოობის საწყისი დონის დადგენა სათანადო სტატისტიკური კრიტერიუმის გამოყენებით; • ყველა მონაცემის კოდირება, შემფასებელთა მიერ კოდების წიგნიდან გადახვევის/აცდენის შეფასება.
7	მონაცემების წარდგენა	<ul style="list-style-type: none"> • აღწერითი და დასკვნითი სტატისტიკა, სადაც მართებული და საჭიროა; • საილუსტრაციო და ნეგატიური შემთხვევების ჩართვა.

შენიშვნა: ცხრილი ადაპტირებულია სურათიდან N1 წყაროში Adler, et al., in press.

ნარატიული კითხვების დასმა

კვლევები, რომლებშიც ნარატიული მონაცემები გამოიყენება, ისეთი კითხვების დასასმელად უნდა დაიგეგმოს, რომლებზეც საუკეთესო პასუხებს სწორედ ნარატივებით მიიღებენ მკვლევრები. ამ თვალსაზრისით, კვლევებში, რომლებშიც

ნარატიული მეთოდები გამოიყენება, საზრისის/მნიშვნელობის ძიება აინტერესებთ. აქედან გამომდინარე, ნარატივის ემპირიული შესწავლა სუბიექტურობის შესახებ მეცნიერებას წარმოადგენს, რომელიც პიროვნული საზრისის საკითხების შესწავლისთვის მეცნიერულ მეთოდს იყენებს. ნარატიული კითხვები შეიძლება შეეხებოდეს ისტორიის ექსპლიციტურ (თვალსაჩინო) შინაარსს (მაგალითად, ემოციურ ენას), იმპლიციტურ (ფარულ) შინაარსს (მაგალითად, თემებს) და/ან სტრუქტურულ ასპექტებს (მაგალითად, თანმიმდევრობას). ნარატიული მეთოდები განსაკუთრებით ეფექტურია სელფთან დაკავშირებული საზრისის ძიების პროცესის საკვლევად. საზრისისა და იდენტობის შესწავლისადმი სხვა მიდგომები შეიძლება იკვლევდნენ იმას, თუ რამდენად აქვთ მონაწილეებს განცდა, რომ მათ ცხოვრებას აქვს საზრისი, თუმცა პერსონალური ნარატივების შექმნით ადამიანები თვალნათლივ გვიჩვენებენ ამას. მაშასადამე, ნარატიული მეთოდები საზრისის ქონის აღქმის უბრალო ანგარიშს კი არ გვთავაზობენ, არამედ მის მოქმედებაში გამოხატვის, ერთგვარი „გათამაშების“ საშუალებას იძლევიან.

რა თქმა უნდა, კარგია, როდესაც დარგი მრავალფეროვანია და ფართო დიაპაზონი აქვს, თუმცა ამას გარკვეულ დაბნეულობამდე და აღრევამდე მივყავართ. ბოლო პერიოდში ნარატივისტმა მკვლევრებმა პიროვნებასთან მიმართებაში ნაკვლევი ნარატიული ცვლადების რანჟირებისა და სტრუქტურირების მიმართულებით დაიწყეს მუშაობა. მაკადამსმა და მაკლინმა (2013) ექვსი ფართოდ ნაკვლევი ნარატიული კონსტრუქტი გამოადიფერენცირეს და ის ცვლადები გამოკვეთეს, რომლებსაც ყველაზე მეტი ექცევა ყურადღება. ადლერმა და მისმა კოლეგებმა (2016) ფსიქოლოგიური კარგად ყოფნის განცდასთან დაკავშირებული ნარატიული ცვლადებისთვის ორგანიზაციული ჩარჩო შეიმუშავეს და ისინი ოთხ კატეგორიაში დაახარისხეს, როგორცაა: მოტივაციური თემები, აფექტური თემები, ინტეგრაციული საზრისის თემები და ნარატივების სტრუქტურული ასპექტები. ცხრილში N2 მოკლედ არის მიმოხილული ეს ურთიერთგადამფარავი სისტემები.

ნარატიული იდენტობის კუმულაციური მეცნიერების შექმნის მიზნით, ნარატივისტ მკვლევართა ზემოთ ხსენებული ჯგუფი მკვლევრებს ურჩევს, რომ მათ თავიანთი კვლევები, შეძლებისდაგვარად, ექსპლიციტურად მოაქციონ ამ ორგანიზაციული სისტემებისა და ცხრილში N2 ჩამოთვლილი ნარატიული ცვლადების კონტექსტში. ცხადია, ეს შემოთავაზებული ორგანიზაციული სტრუქტურები არ არის საბოლოო ტაქსონომია და კიდევ ბევრი სამუშაოა შესასრულებელი მათ სრულყოფამდე. მართალია, დღესდღეობით ჯერ არ არსებობს კოდირების უნივერსალური, ერთიანი სისტემა, ყველაზე გავრცელებული და ხშირად გამოყენებადი სისტემები კარგად არის აღწერილი მაკადამსისა და მაკლინის (2013) და ადლერისა და მისი კოლეგების (2016) მიერ შემოთავაზებულ მიმოხილვაში. ეს სისტემები სხვადასხვა გამოქვეყნებულ ნაშრომშიც თვალნათლივ არის შეჯამებული. ნაშრომები, რომლებმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს ნარატივის ბაზისური/ძირითადი ელემენტების იდენტიფიცირების საქმეში, მყარ საფუძველს ქმნიან კვლევების დამადასტურებელი ჰიპოთეზების გენერირებისთვის. ამასთანავე, ჯერ კიდევ ბევრი რამ არ ვიცით, რაც ძიებითი კვლევების საჭიროებაზე მიგვითითებს. ასევე, ცხადია, რომ ამ ორი ტიპის კვლევის კომბინირებაც საკმაოდ შედეგიანი იქნება. მაგალითად, მაკადამსმა (2006a) უაღრესად გენერაციული ამერიკელი მოზრდილების ცხოვრების ისტორიების კვლევა ძირითადი თემების გამოსადიფერენცირებლად გამოიყენა, რომელთა ერთობლიობასაც

„მაკომპენსირებელი სელფი“² უწოდა. დაეყრდნენ რა აღწერითი ხასიათის სამუშაოს, მაკადამსმა და გუომ (2015) ემპირიულად შეამოწმეს ამ ძირითად თემებსა და ფსიქოსოციალურ შედეგებს შორის ასოციაციები და აჩვენეს, როგორ იყენებენ ინდივიდები ნარატიული იდენტობის განსხვავებულ კონფიგურაციებს საზრისის წყაროდ. ამგვარად, ნარატიული კვლევის სქემაში ძირითად ელემენტს ნარატიული მონაცემების შესაბამისი ძიებითი შეკითხვების ან ჰიპოთეზების გენერირება წარმოადგენს.

ცხრილი N2. ყველაზე ხშირად შეფასებული ნარატიული ცვლადები.

ნარატივის კატეგორია (Adler, Lodi-Smith, Philippe, & Houle, 2016)	ნარატივის ცვლადი	განსაზღვრება
მოტივაციური თემები	აგენტობა*	რამდენად შეუძლია პროტაგონისტს საკუთარი ინიციატივით ცვლილების ინიცირება, საკუთარი გამოცდილების მიმდინარეობის გარკვეული ხარისხით გაკონტროლება და საკუთარ ცხოვრებაზე ზემოქმედება. ხშირად წარმოდგენილია თვითფლობისა და კონტროლის ასპექტებით, სტატუსისთვის ბრძოლით/სწრაფვით, მიღწევითა და ძალაუფლებით.
	ურთიერთკავშირი*	რამდენად ისახავს პროტაგონისტი მიზნად სხვა ადამიანებთან ან თავის გარემოსთან ერთიანობის, ერთად ყოფნისა და ჰარმონიის შეგრძნების ქონას/მიღწევას; რამდენად ესწრაფვის, რომ გაუზიაროს, დაეხმაროს, კავშირები დაამყაროს და იზრუნოს სხვა ადამიანებზე.
	ზრდის მიზნები	რამდენად ცნობიერად იღებს პროტაგონისტი ძალისხმევას საკუთარი თავის, მე-ს განვითარებისთვის პიროვნულად ღირებული მიმართულებით და პიროვნული ზრდისთვის.
აფექტური თემები	კონტამინაცია*	პროტაგონისტი აღწერს მოვლენას, რომელიც კარგი, ემოციურად დადებითი სცენიდან ცუდი, ემოციურად უარყოფითი სცენისკენ ვითარდება, რომელშიც კარგი ამბები ცუდი შედეგებით მთავრდება.
	მაკომპენსირებელი თანმიმდევრობა*	პროტაგონისტი აღწერს მოვლენას, რომელიც ცუდი, ემოციურად უარყოფითი სცენიდან თანმიმდევრი კარგი, ემოციურად დადებითი სცენისკენ ვითარდება. ცუდი გამოისყიდება, კომპენსირდება, წონასწორდება ან უმჯობესდება არსებული კარგით.
	დადებითი გადაწყვეტა*	პროტაგონისტს შეუძლია გამოწვევის შემცველ მოვლენასთან ერთად მშვიდობიანად თანაარსებობა ან მისი წარსულში გაშვება და ცხოვრების

² Redemptive Self.

		გაგრძელება.
ინტეგრაციული საზრისის თემები	აკომოდაციური გადამუშავება	რამდენად არის პროტაგონისტი იძულებული, რომ ცენტრალურად და თვისებრივად შეიცვალოს შეხედულებები საკუთარი თავისა და სამყაროს შესახებ პარადიგმული ძვრების აქტიური გამოცდილების პროცესში, რაც სტრუქტურების გადასინჯვასა და/ან გარემოს საპასუხოდ მნიშვნელოვანი ცვლილების განხორციელებას მოითხოვს.
	ძიებითი გადამუშავება*	რამდენად აქტიურად დებს პროტაგონისტი ძალისხმევას რთული გამოცდილების შესწავლაში, მასზე რეფლექსიასა თუ გაანალიზებაში და ღიაა ამ გამოცდილებისადმი, რომ რაღაც ახალი ისწავლოს და ცვლილების განცდა შეიტანოს საკუთარ ცხოვრების ისტორიაში.
	საზრისის ძიება/პოვნა*	რამდენად სწავლობს პროტაგონისტი რაღაცას ან იღებს შეტყობინებას მომხდარი მოვლენიდან (მაგალითად, არანაირი საზრისი, ბუნდოვანი საზრისი, იღებს კონკრეტულ გაკვეთის, ღრმა ინსაიტებს აღწევს).
ნარატივების სტრუქტურული ელემენტები	თანმიმდევრობა/კოჰერენტულობა	რამდენად ათავსებს მთხრობელი საკუთარი ისტორიის მახასიათებლებსა და საკუთარ მოქმედებებს კონკრეტულ კონტექსტში, რამდენად მიყვება ისტორია მიზანმიმართული ქმედებების დროით ხაზს/მიმდევრობას, რომელიც აღიარებულია მოცემულ კულტურაში, ემოციებიანათლად არის გამოხატული ნარატივის აზრის შესატყვისად და მხარდასაჭერად და ნარატივი ინტეგრირებულია უფრო ფართო ცხოვრებისეულ თემებსა და საზრისებში/მნიშვნელობებში.
	კომპლექსურობა	რამდენად არის მთხრობელი ჩართული ნარატიულ ანუ თხრობის პროცესში, რაც გამოიხატება აზრისა და ნიუანსების სიღრმით, როგორცაა შეხედულებებისა და ემოციების მრავალფეროვნების დანახვა.

შენიშვნა: ცხრილი ადაპტირებულია ცხრილიდან N2 ნაშრომში Adler, Lodi-Smith, Philippe, & Houle (2016) და ცხრილიდან N1 ნაშრომში McAdams & McLean (2013). ვარსკვლავებით აღნიშნულია ის ცვლადები, რომლებიც ორივე ნაშრომში გვხვდება.

გარდა ამისა, ნარატიული იდენტობის კვლევა ისეთი მონაცემებითაც არის შესაძლებელი, რომლებიც კონკრეტულად, მიზანმიმართულად არ შეგროვილა ნარატიულ კითხვებზე პასუხების მიღების განზრახვით. ბევრი კვლევა მოიცავს ღია კითხვებზე მიღებული პასუხებით შემდგომ თვისებრივ მონაცემებს, რომლებზეც შეიძლება აიგოს ნარატიული კვლევა-ძიება. მაგალითად, სილვერმა და მისმა კოლეგებმა (2002) შეაგროვეს მონაცემები და შექმნეს მონაცემთა ბაზა, რომელიც აშშ-ში 2001 წლის 9 სექტემბრის ტერორისტული აქტის შემდეგ ფსიქოლოგიური ადაპტაციის შესწავლის მიზანს ემსახურებოდა. კვლევის მონაწილეებს სამი ინსტრუქცია ეძლეოდათ,

რომელთა მიხედვითაც მათ საკუთარი გამოცდილების შესახებ უნდა დაეწერათ. ადლერმა და პოულინმა (2009) ეს პასუხები ნარატივების ემოციური თანმიმდევრობისა და მისი ფსიქოლოგიური კარგად ყოფნის განცდასთან კავშირის სანახავად გამოიყენეს. შეკითხვა, რომელიც უკვე არსებული, ე. წ. მეორადი მონაცემების შესახებ ჩნდება, ასეთია: რამდენად საკმარისად *ნარატიულია* ამგვარი მონაცემები? სხვა სიტყვებით, კვლევის მონაწილეები ამბებს ყვებიან თუ უბრალოდ საკუთარი აზრების, გრძნობების, იდეების და ა. შ. შესახებ საუბრობენ? მართალია, არ არსებობს „ნარატივის“ საზოგადოდ მიღებული განმარტება, მაგრამ თუ მონაწილეთა დიდი ნაწილი არ ყვება ამბავს ანუ კონკრეტული ცხოვრებისეული მოვლენების შესახებ გამოცდილებას, რომელიც დროშია განფენილი (ანუ დროში ვითარდება), მაშინ მონაცემები არ გამოგვადგება პროდუქტული ნარატიული კვლევისთვის.

ამ თვალსაზრისით, რელევანტური და არსებითია, რომ ერთმანეთისგან განვასხვაოთ ნარატიული და ლინგვისტური მეთოდები (მაგალითად, იხ. Pennebaker, Mehl, & Neiderhoffer, 2003). მიუხედავად იმისა, რომ ნარატივები სიტყვებისგან შედგება, მათი საზრისი/მნიშვნელობა წარმოებული, განვითარებადი თვისებაა, რომელიც არ დაიყვანება ამბის თხრობისთვის შერჩეულ სიტყვებზე, თუმცა თხრობისთვის შერჩეული სიტყვები, თავის მხრივ, ზემოქმედებენ ნარატივის საზრისზე/მნიშვნელობაზე. ფაქტობრივად, კვლევები, რომლებშიც ერთსა და იმავე მონაცემთა ბაზაზე დაყრდნობით ემპირიულად შედარდა ნარატიული და ლინგვისტური მიდგომები, ვერ გამოავლინეს გავრცელებული ნარატიული თემების ლინგვისტური სუბსტრატი (Weston et al., 2015), ხოლო სიტყვების რაოდენობა მნიშვნელოვნად და აზრიანად იშვიათად კორელირებდა ბევრ ნარატიულ თემასთან (Adler et al., 2016). ლინგვისტური მეთოდები გვაწვდიან მონაცემებს, რომლებიც შეიძლება ავსებდნენ ნარატიული მიდგომებით მიღებულ მონაცემებს (როგორცაა ემოციური ტონი, რომელიც ხშირად კარგად ჩანს შერჩეულ სიტყვებში), მაგრამ ვერ ვიტყვით, რომ ისინი ურთიერთშენაცვლებადნი არიან (Weston et al., 2015).

ნარატიული ინსტრუქციების შექმნა

ნარატიული მონაცემების მიღება ნარატიული ინსტრუქციების შექმნაზეა დამოკიდებული, რომლებიც ყოველთვის, პირველ რიგში, კვლევის კითხვების შესაბამისად უნდა იყოს აგებული და მათგან მომდინარეობს. ექსტენსიური ნარატიული მონაცემების შეგროვების ერთი ყველაზე გავრცელებული ინსტრუმენტი, რომელსაც პიროვნების შესახებ ლიტერატურაში ვხვდებით, მაკადამსის ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუა (McAdams, 2008; ხეჩუაშვილი, 2016c). ეს ნახევრად სტრუქტურირებული ინტერვიუს ოქმი უკვე ათობით კვლევაშია გამოყენებული და ემპირიულად არის დადასტურებული, რომ პერსონალური ისტორიების შეგროვების ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს. ის ხელს უწყობს საკუთარი თავის შესახებ თხრობას იმით, რომ ინდივიდს სპეციფიკურად მიუთითებს ავტობიოგრაფიული მეხსიერების ძირითად კომპონენტებზე, ცხოვრების პერიოდებსა (თავებზე) და შედარებით მეტად კონკრეტულ ეპიზოდებზე (სცენებზე). ამასთან, რესპონდენტის ცხოვრების მომავალში პროეცირებასაც ახდენს და პიროვნული ღირებულებებისა და იდეოლოგიის შესახებ ინფორმაციის კონცეპტუალიზაციასაც გვთავაზობს (მაგალითისთვის იხ. Conway & Pleydell-Pearce, 2000; ქართულენოვანი

მაგალითებისთვის იხ. ხეჩუაშვილი, 2016c; გოგიჩაიშვილი, ხეჩუაშვილი და მესტვირიშვილი, 2016).

ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუ რამდენიმე ნარატიული ინსტრუქციისგან შემდგარი ბატარეაა, რომლებიც საშუალებას აძლევენ ინდივიდს, საკუთარი ცხოვრების ისეთი სპეციფიკური სფეროების შესახებ მოგვითხროს, როგორცაა კონკრეტული გამოწვევები და „ძირითადი სცენები“ ანუ მნიშვნელოვანი ცხოვრებისეული მოგონებები, რომლებიც ინტერვიუს ბირთვის ქმნიან. ნარატიული იდენტობის კვლევაში განსაკუთრებული ყურადღებითა და პოპულარობით სარგებლობს სამი ინსტრუქცია, რომელიც ცხოვრების პიკური, ნეგატიური და გადამწყვეტი გამოცდილების შესახებ ამბების თხრობას ედება საფუძვლად (მაგალითისთვის იხ. Cox & McAdams, 2014; McLean & Pratt, 2006).³ ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუს სრული ვერსიის ჩატარებას დაახლოებით 1-2 საათი ესაჭიროება და დიდი რაოდენობით ტექსტურ მასალას იძლევა. თუ მკვლევარს ნარატიული მონაცემების მიღება სურს, მაგრამ არ არის დაინტერესებული სრული ცხოვრების ისტორიის მოსმენითა და მოხელთებით, მაშინ ამ სამი სცენის შესახებ მონათხრობი სრულიად საკმარისი იქნება, ცხადია, იმ პირობით, რომ მიღებულ მასალას მართებულად და ადეკვატურად მიჰყავს იგი კვლევის კითხვებისკენ.

ზოგ მკვლევარს უფრო კონკრეტული ცხოვრებისეული გამოცდილებები (ვთქვათ, გადამწყვეტი მომენტები) შეიძლება აინტერესებდეს, ვიდრე ზოგადი კატეგორიები. ასეთ შემთხვევებში ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუ კარგ სქემას იძლევა ახალი ინსტრუქციების შესაქმნელად. ასე მაგალითად, ისეთი მრავალფეროვანი საკითხების კვლევისას გამოყენებულ ინსტრუქციებში, როგორცაა პერსონალური ტრანსგრესიები (Mansfield, Pasupathi, & McLean, 2015), იდენტობის შინაარსები (მაგალითად, პოლიტიკა, გენდერი, ოჯახი; McLean, Syed, & Shucard, 2016), მშობლის როლში გადასვლის პროცესი (Dunlop et al, in press) და კარიერული ცვლილებები და რელიგიური მოქცევები (Bauer & McAdams, 2004), კარგად ჩანს ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუს მოდელი. ამ ინსტრუქციის სქემა ასეთია:

გთხოვთ, აღწეროთ სცენა, ეპიზოდი ან კონკრეტული მომენტი თქვენი ცხოვრებიდან, რომელიც [ჩასვით თქვენთვის საინტერესო საკითხი/თემა] ასახავს. გთხოვთ, ეს სცენა დეტალურად აღმიწეროთ. რა, როდის და სად მოხდა, ვინ იყო ჩართული და რას ფიქრობდით და გრძნობდით. ასევე, გთხოვთ, რამდენიმე სიტყვით მითხრათ, როგორ ფიქრობთ, რატომ გაგახსენდათ ეს კონკრეტული მომენტი ახლა და რას შეიძლება ამბობდეს ეს სცენა თქვენი პიროვნების შესახებ.

ეს ინსტრუქცია რამდენიმე ცენტრალურ ელემენტს მოიცავს: სპეციფიკურ, შემოსაზღვრულ სცენას, დეტალებისა და დაზუსტების მოთხოვნას, აღწერილ სცენაზე დაფიქრებას, რეფლექსიას ან მასში საზრისის პოვნას. სრული ცხოვრების ისტორიისგან განსხვავებით, კონკრეტული/ სპეციფიკური ცხოვრებისეული გამოცდილებების შესწავლა მკვლევარებს ცალკეული გამოცდილების მნიშვნელობის შესახებ კითხვების დასმის და, ასევე, იმის საშუალებას აძლევს, რომ გაარკვიონ, რამდენად განსხვავდება საზრისის/მნიშვნელობის პოვნის პროცესი სხვადასხვა გამოცდილების შემთხვევაში (მაგალითისთვის იხ. Mansfield, Pasupathi, & McLean, 2015).

³ ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუს შესახებ მეტი ინფორმაციისთვის ქართულ ენაზე იხ. ხეჩუაშვილი, 2016c და ხეჩუაშვილი, ბექდავაში.

ინსტრუქციები ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუსგან განსხვავებულადაც შეიძლება შემუშავდეს. განურჩევლად იმისა, ამ ინტერვიუდან არის აღებული თუ არა, ინსტრუქციის სქემა/დიზაინი საკვლევ თეორიულ კითხვებს უნდა ეფუძნებოდეს და მათგან იღებდეს სათავეს. მაგალითად, სინგერის (Blagov & Singer, 2004) სელფის განმსაზღვრელი მოგონების ინსტრუქცია ალტერნატიულ პროტოტიპს გვთავაზობს, რომელიც ფართოდ გამოიყენება ავტობიოგრაფიული მეხსიერებისა და ნარატიული იდენტობის კვლევაში (მაგალითად, Singer et al., 2013). ანალოგიურად, მიჯაჭვულობის ფიგურებთან ურთიერთობის პირადი გამოცდილების ნარატიული ორგანიზაციის გამოსავლენად მკვლევრებმა (მაგალითად, Waters, Brockmeyer, & Crowell, 2013) მოზრდილთა მიჯაჭვულობის ინტერვიუ (Main, George, & Kaplan, 1985) გამოიყენეს. მნიშვნელოვანია, რომ ასეთ ნარატივებთან მუშაობისთვის საჭიროა, კარგად გვესმოდეს, როგორ გამომდინარეობს ინსტრუქცია კვლევის კითხვიდან. მაგალითად, ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუში გადაწყვეტი/გარდამტეხი მომენტის შესახებ ინსტრუქცია მოიაზრებს დაშვებას იდენტობისთვის ცვლილების მნიშვნელოვნების შესახებ, ხოლო სელფის განმსაზღვრელი მოგონება უფრო მეტ სივრცეს იძლევა ცვლილებისა და სტაბილობის შესახებ თხრობისთვის. ამის საპირისპიროდ, მოზრდილთა მიჯაჭვულობის ინტერვიუში დაშვებულია არაცნობიერი პროცესების არსებობა და, შესაბამისად, კოდირების სისტემაც ისეა აგებული, რომ ნარატივის იმპლიციტური ემოციური თანმიმდევრულობა მოიხელთოს.

ახლად შექმნილი ინსტრუქციების ან ახალ შერჩევაზე უკვე არსებული სტანდარტული ინსტრუქციების გამოყენებისას აუცილებელია საპილოტე ტესტირება, რათა დავრწმუნდეთ, რომ კვლევის მონაწილეებს კარგად ესმით, რა სურს მკვლევარს და ინსტრუქციები სწორედ საძიებელი მონაცემების მიღებას უზრუნველყოფენ (მაგალითად, Syed, 2015). არ არსებობს ინსტრუქციების საპილოტე ტესტირების შეფასების რაოდენობრივი საზომი, მაგრამ საპილოტე მონაცემების შესწავლით შეგვიძლია ვნახოთ, ახერხებენ თუ არა კვლევის მონაწილეები ინსტრუქციებზე სათანადოდ რეაგირებას და ვიღებთ თუ არა კოდირებად (კოდირებისთვის ვარგის) ნარატიული მონაცემებს.

აუცილებლად უნდა ითქვას კვლევის ეთიკის შესახებ. კერძოდ, ნარატიული მონაცემები უნიკალურ ეთიკურ საკითხებს აყენებენ მკვლევრების წინაშე. პირველ რიგში, პერსონალური ნარატივების გადმოცემა ემოციური გამოცდილება შეიძლება იყოს, განსაკუთრებით კონკრეტული ტიპის მოვლენების (მაგალითად, უარყოფითი მომენტების, ტრავმების, ტრანსგრესიების) შემთხვევაში. ამიტომ ეს ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს ინფორმირებული თანხმობის ფორმის შემუშავების, მონაცემების შეგროვებისა და დებრიფინგის პროცედურების დაგეგმვისას. მეორე, ნარატივების გაანონიმურება შეუძლებელია ისე, როგორც სხვა ტიპის მონაცემების შემთხვევაში ხდება. ამ საკითხების მოგვარება უნდა მოხდეს კვლევის მონაწილეებისგან ინფორმირებული თანხმობის მიღებისას (უნდა ავუხსნათ, როგორ გამოიყენებთ მათ მონაცემებს), კოდირების შემსრულებელთა ტრენინგით (უნდა დავუწესოთ პროფესიონალიზმის სტანდარტი და ვასწავლოთ მონაცემებთან პატივისცემით მოპყრობა), მონაცემების გამოყენების წესების შემოღებით (მონაცემებზე წვდომის შესახებ მკაფიო გზამკვლევისა და რეგულაციების დაწესებით) და შემდეგების წარდგენის ფორმით (კონკრეტული ინდივიდების იდენტობის შენიღბვის მცდელობით იმის ფონზე, რომ ავთენტურმა ხმებმა მაინც შეძლონ ზოგადი, ფართო ტენდენციების

ილუსტრირება). უფრო ზოგადად რომ ვთქვათ, ეს ეთიკური საკითხები სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენენ მონაცემთა გაზიარების თვალსაზრისით.

ნარატივების შეგროვება

ნარატივები ზეპირი ან წერილობითი ფორმით შეიძლება შეგროვდეს. ინტერვიუს ფორმატი დამაზუსტებელი კითხვების დასმის საშუალებას იძლევა და უფრო დახვეწილი, დაზუსტებული ნარატივების კონსტრუირებით გამოირჩევა. ასევე, გვეხმარება კვლევის მონაწილესთან რაპორტის დამყარებაში და მისთვის კომფორტის შექმნაში, რამაც შეიძლება ხელი შეუწყოს მის გახსნასა და მეტ გულწრფელობას. წერილობითი ფორმატი უფრო მოკლე და, სავარაუდოდ, მეტად თანმიმდევრულ პასუხებს იძლევა, ამცირებს ინტერვიუერის ეფექტს და სენსიტიური ინფორმაციის ანდა ისტორიების გაზიარებას მეტად უწყობს ხელს, რომელთა მოსაყოლად კვლევის მონაწილეებს მეტი ანონიმურობა ესაჭიროებათ (იხ. Grysman & Denny, in press; McCoy & Dunlop, 2016).

ზეპირი ნარატივების შეგროვებისას ინტერვიუერები გულდასმით უნდა შეირჩნენ პროფესიონალიზმის კრიტერიუმით, ვინაიდან მათ ინტერვიუს მსვლელობისას რაპორტის დამყარებისა და შენარჩუნების „ბეწვის ხიდზე“ სიარული და ბალანსირება მოუწევთ და თან ისე, რომ რესპონდენტებს შთამაგონებელი კითხვები არ დაუსვან და მიმართულება არ მისცენ მათ პასუხებს. ამიტომ არსებითი მნიშვნელობა აქვს ინტერვიუერების გაწვრთნას, საპილოტე ინტერვიუებისა და დეტალური უკუკავშირის მიწოდების ჩათვლით.

ინტერვიუერებს უნდა ვთხოვოთ, რომ რესპონდენტებთან ურთიერთობა იმის ახსნით დაიწყონ, რომ ინტერვიუს მსვლელობისას წინასწარ შედგენილ ოქმს გამოიყენებენ და მას მიჰყვებიან, მაგრამ, ამასთანავე, ეცდებიან, რომ ინტერვიუ შეძლებისდაგვარად, მაქსიმალურად დიალოგის ფორმატში წარმართონ (Josselson, 2013). იმის უზრუნველსაყოფად, რომ კვლევის ყველა მონაწილემ ერთი და იგივე ტიპის სტიმული მიიღოს, ინტერვიუერებმა თავი უნდა შეიკავონ მიღებული პასუხების კომენტარებისგან ან წინასწარ განსაზღვრული ინსტრუქციების მიღმა საუბრის გაყვანისგან. მათ მოეთხოვებათ, რომ ჩართული და აქტიური მსმენელები იყვნენ და არავერბალური მანიშნებლებით აჩვენონ რესპონდენტს, რომ ინტერესით უსმენენ. კვლევა აჩვენებს, რომ ასე გაცილებით დეტალიზებულ და დამუშავებულ პასუხებს მიიღებენ (Bavelas, Coates, & Johnson, 2000). ინტერვიუერები უნდა ეცადონ, რომ ინსტრუქციის თითოეულ ნაწილზე მიიღონ პასუხი. მაგალითად, ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუს გამოყენებით წარმოებული კვლევების მონაწილეებს ხშირად ავიწყდებათ პასუხის გაცემა ინსტრუქციის ბოლო ნაწილზე, რომელშიც მათგან მოითხოვენ რეფლექსიას იმის თაობაზე, თუ რატომ არის ეს კონკრეტული სცენა მათთვის ასე მნიშვნელოვანი და რას შეიძლება ამბობდეს ის მათი პიროვნების შესახებ. მოსთხოვს თუ არა ინტერვიუერი რესპონდენტს ამ ნაწილზე პასუხის გაცემას, კვლევის კითხვაზე დამოკიდებული: ზოგჯერ გაცილებით მნიშვნელოვანია, რომ რესპონდენტებმა ინსტრუქციის ყველა ასპექტს უპაზონ, ზოგჯერ კი ასეთი გამოტოვებული ნაწილები თავისთავად წარმოადგენენ მნიშვნელობის მქონე მონაცემს.

თუ ამერიკულ კულტურაში, უპირატესად, წერილობით გროვდება ნარატივები (მაგალითად, იხ. McLean & Pals, 2008; Mclean, 2015, ხოლო გამონაკლისებისთვის იხ. McAdams, 2006a), ქართულ კულტურაში პრაქტიკულად შეუძლებელია ამ მეთოდით

მუშაობა. ჯერჯერობით ერთადერთ გამონაკლისს თსუ ფსიქოლოგიისა და განათლების მეცნიერების ფაკულტეტის სტუდენტები წარმოადგენენ. კვლევის მონაწილეები ყოველთვის ზეპირ თხრობას ანიჭებენ უპირატესობას და ყოველგვარი წინააღმდეგობის გარეშე თანხმდებიან ინტერვიუს აუდიო ჩანაწერის გაკეთებას (მაგალითად, იხ. ხეჩუაშვილი, 2016c, 2016d, Khechuashvili & McLean, in prep.).

აქვე უნდა ითქვას, რომ ზეპირი პირისპირ ინტერვიუს შემთხვევაში აუცილებლად უნდა გაკეთდეს სრული აუდიო ჩანაწერი და შემდეგ ზედმიწევნით, სიტყვასიტყვით დაიწეროს ტრანსკრიპტი, ვინაიდან შეუძლებელია ნარატივების აუდიო ან ვიდეო ჩანაწერიდან ადეკვატურად კოდირება. თუ მკვლევარი ამისათვის პროფესიონალთა მომსახურებას არ მიმართავს, სულ მცირე, აუცილებელია დაწერილი ტრანსკრიპტების გადამოწმება. მაგალითად, ისეთმა ერთი შეხედვით მცირედმა შეცდომამ, როგორცაა სიტყვა „არ“-ის ამოგდება ტექსტიდან, მთლიანად შეიძლება შეცვალოს წინადადების შინაარსი („ეს არ იყო კარგი“ შეიძლება გახდეს „ეს იყო კარგი“).

ტრანსკრიპტების დაწერის შემდეგ მკვლევართა უმრავლესობა კოდირებისას მხოლოდ მათ ეყრდნობა. ვინაიდან ხმის ინტონაცია და არავერბალური ქცევა ადამიანების გამოცდილების იმ ასპექტებს ასახავენ, რომელიც სიტყვებით არ გადმოიცემა, მეტი სიზუსტის მისაღწევად ინფორმაციული და ბევრის მომცემია კოდირებისას აუდიო/ვიდეო ჩანაწერთა დაბრუნება (მაგალითად, „გადასარევი იყო!“ შეიძლება მართლაც ნიშნავდეს, რომ რაღაც გადასარევი იყო, ანდა სარკაზმით იყოს ნათქვამი. ამის გარკვევა მხოლოდ აუდიოჩანაწერის მოსმენით არის შესაძლებელი). საინტერესოა, რომ არავერბალური მასალის კოდირების მეთოდებიც არსებობს (მაგალითისთვის იხ. Harrigan, Rosenthal, & Scherer, 2005) და ნარატიული კვლევა მხოლოდ მოიგებს თხრობასთან დაკავშირებული ამ კომპონენტების სისტემატური შესწავლით.

წერილობითი ნარატივების მიღება გაცილებით ნაკლებ დროსა და ძალისხმევას საჭიროებს მკვლევრის მხრიდან, მაგრამ რამდენიმე ძირითადი მომენტი აუცილებლად გასათვალისწინებელია ამ შემთხვევაში. პირველ რიგში, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია წერილობითი ნარატივების ინსტრუქციების პილოტირება, ვინაიდან კვლევის მონაწილეებს ვერ დავუსვამთ დამაზუსტებელ შეკითხვებს და ვერ ვიქნებით დარწმუნებულნი, რომ მათ სათანადო მონაცემები მოგვაწოდეს. მეორე, ასევე მნიშვნელოვანია ის გარემო, რომელშიც რესპონდენტები ნარატივებს წერენ. სასურველია, ეს იყოს წყნარი, მყუდრო ოთახი, რომელშიც რესპონდენტი მარტო იქნება. სხვების თანდასწრებამ, შესაძლოა, შეცვალოს მისი გამოცდილება პირადი სივრცის შეზღუდვით, სოციალური შედარების (წერის დროისა თუ პროცესის თვალსაზრისით) ვითარების შექმნით და უბრალოდ იმით, რომ სხვების თანდასწრება რესპონდენტებს შეახსენებს სოციალურ და საკუთარი თავის პრეზენტაციასთან დაკავშირებულ საკითხებს. ნარატივისტი მკვლევრების გამოდილების მიხედვით, ლაბორატორიაში მიღებული წერილობითი ნარატივები გაცილებით მაღალი ხარისხის შეიძლება იყოს, ვიდრე ონლაინ მიღებული.⁴

⁴ ნარატივის ხარისხის ოპერაციონალიზაცია კომპლექსური საკითხია და ამისათვის რამდენიმე თეორიული ჩარჩოა შემოთავაზებული. მათი უმრავლესობა გვთავაზობს, რომ ნარატივის თანმიმდევრული/კოჰერენტული ეპიზოდური სტრუქტურა უნდა ჰქონდეს (მაგალითად, McCabe & Peterson, 1984), მდიდარი უნდა იყოს დეტალებით (მაგალითად, Baron & Bluck, 2009), უნდა მოიცავდეს ემოციურ დეტალებს (Baron & Bluck, 2011), უნდა იპყრობდეს

ნარატივებს, როგორც წესი, კითხვარებზე გაცემულ პასუხებთან ერთად იღებენ. არ არსებობს დადგენილი საუკეთესო პრაქტიკა იმისა, თუ რა თანმიმდევრობით უნდა შეგროვდეს მონაცემები. შეიძლება გონივრული იყოს ჯერ კითხვარების მიწოდება და შემდეგ ნარატივების მოპოვება, თუ მხოლოდ ნარატიული მონაცემების დამუშავებასა და გაანალიზებას აზრი არ ექნება კითხვარებით მოპოვებული ინფორმაციის გარეშე. ასევე, როდესაც კვლევაში მონაწილეობით გადაღლა სერიოზულ საკითხს წარმოადგენს, შეიძლება ჯერ ნარატივების შეგროვება სჯობდეს. ნარატივების თანმიმდევრობის ეფექტიც შეიძლება პოტენციურ საფიქრალს წარმოადგენდეს, თუმცა ორ გამოქვეყნებულ კვლევაში არ დადასტურდა რაიმე გავლენა სხვა კითხვარებით მიღებულ შედეგებზე (მაგალითისთვის იხ. McLean & Pals, 2008; McLean et al., 2016).

ნარატივების კოდირება

შემფასებლებისთვის ანუ კოდების მიმნიჭებლებისთვის⁵ ნარატივების მიწოდებამდე უნდა მოხდეს მათი დეიდენტიფიცირება და რანდომიზაცია მონაწილეების მიხედვით (გრძელი ტრანსკრიპტები, როგორც წესი, ერთიანად აღირიცხება და არა – ცალკეული ინსტრუქციების მიხედვით). თავად დეიდენტიფიკაცია, შესაძლოა, ნიუანსირებული პროცესი იყოს და დეტალების გამოყოფაც მოხერხდეს (ნარატივის შინაარსი ხშირად მოიცავს დეტალების იდენტიფიცირებას), მაგრამ მნიშვნელოვანია დარწმუნებულნი ვიყოთ, რომ შემფასებლები (კოდების მიმნიჭებლები) ვერ შეძლებენ მონაცემების შესახებ რაიმე სახის მნიშვნელოვანი (შინაარსიანი) ინფორმაციის შემჩნევას, რომელმაც, შესაძლოა, გავლენა მოახდინოს კოდირებაზე. მაგალითად, თუ კვლევა გენდერულ განსხვავებებზე ფოკუსირდება, მკვლევრებმა, თუ შესაძლებელია, კოდირებისთვის მთელი მასალა უნდა დაწმინდონ დემოგრაფიული ინფორმაციისგან.

კვლევისთვის ნარატიული ცვლადების შერჩევის პროცესს კონკრეტული კვლევის ჰიპოთეზები უნდა წარმართავდეს. როგორც ზემოთ აღინიშნა, დღეისათვის უკვე შექმნილია კოდირების ბევრი სისტემა და მზა სახით არის ხელმისაწვდომი მონაცემთა ახალ ბაზებზე ცხრილში N2 წარმოდგენილი საკვლევი თემების ოპერაციონალიზაციისთვის. ზოგ შემთხვევაში შეიძლება აუცილებელი იყოს კოდირების ახალი სისტემის შექმნა ისეთი კონსტრუქტების მოსახელთებლად, რომლებიც მანამდე არავის უკვლევია. ეს ინტენსიური პროცესი კარგად არის აღწერილი საიედისა და ნელსონის ნაშრომში (Syed & Nelson, 2015; ასევე, იხ. McAdams et al., 2008). გარდა ამისა, არსებული კოდირების სისტემის ახალ მონაცემთა ბაზაზე გამოყენება ყოველთვის არ არის სწორხაზოვანი და ცალსახა პროცესი. მაგალითად, თუ კვლევის

მსმენლის/მკითხველის ყურადღებას (Baron & Bluck, 2011) და სელფისთვის დამაჯერებელ მიზეზ-შედეგობრივ ახსნას უნდა გვთავაზობდეს (მაგალითად, McAdams, 2006b). მაკადამსი (McAdams, 2006b) ამბობს, რომ იმ ტიპის ისტორიები, რომლებიც ნარატიულ იდენტობას ქმნიან, უნდა აუმჯობესებდეს ცხოვრებას და ზემოქმედებდეს ჩვენი ცხოვრების წესზე. ნარატივისტი მკვლევრების გამოცდილება ნარატიული მეთოდების გამოყენების მიმართულებით თანხვედრა კვლევას, რომელიც აჩვენებს, რომ მოცემულ კულტურაში მცხოვრებ ინდივიდთა უმრავლესობა ამბის/ისტორიის ხარისხის მსგავს იმპლიციტურ თეორიებს ეყრდნობა (მაგალითად, Baron & Bluck, 2011).

⁵ ინგლისურენოვან ლიტერატურაში გამოყენებულია ტერმინები rater და coder, რაც ქართულად პირდაპირ არ ითარგმნება. შესაბამისად, აქ პირობითად გამოყენებულია ტერმინები „შემფასებელი“ და „კოდების მიმნიჭებელი“.

მონაწილეები არსებითად განსხვავებულ განვითარების ეტაპზე იმყოფებიან ან სრულიად განსხვავებული წარსული და კონტექსტი აქვთ, ან ინსტრუქციები არსებითად განსხვავებულია, შეიძლება აუცილებელი გახდეს კოდირების არსებული სისტემის გადასინჯვა. ასე მაგალითად, ქართულ კულტურაში ჩატარებულ ერთ-ერთ კვლევაში (ხეჩუაშვილი, 2016c), რომელიც მიზნად ისახავდა 2008 წლის ომის შემდეგ იძულებით ადგილნაცვალ პირთა და საქართველოს სხვა მოქალაქეთა ცხოვრების ისტორიების სტრუქტურისა და პოსტტრავმული ზრდის კვლევას, ნარატივის შინაარსების კოდირების არსებულ სისტემაში (McAdams & McLean, 2013) გარდაუვალი გახდა ერთი კოდის დამატება (კერძოდ, შეგუება-ადაპტაციის შინაარსობრივი ასპექტის), რაც იძულებით ადგილნაცვალ პირთა უნიკალური გამოცდილებით იყო განპირობებული.

ნარატივისტ მკვლევართა გამოცდილება აჩვენებს, რომ ახალი ნარატიული ცვლადების შესწავლისა და მათი ოპერაციონალიზაციისთვის მოწოდებული კოდირების სისტემების განვითარების პარალელურად, აუცილებელია, რომ მკვლევარმა ექსპლიციტურად დაუკავშიროს ახალი სისტემები უკვე არსებულს როგორც თეორიული, ისე – ემპირიული თვალსაზრისით (ანუ აჩვენოს მათი კონვერგენციული, დივერგენციული და დამატებითი (incremental) ვალიდობა), როდესაც ისეთ თემებს იკვლევს, რომლებიც ემპირიული ყურადღების ცენტრში იმყოფებიან.

მიუხედავად ნარატიული კვლევის სფეროს მრავალფეროვნებისა, კოდირებისთვის ანალიზის ყველაზე გავრცელებულ ერთეულს *სცენა* წარმოადგენს. მაგალითად, ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუ ბევრ ძირითად სცენას მოიცავს და, როგორც წესი, თითოეული სცენა ერთ ქულას იღებს თითოეული ნარატიული ცვლადის მიხედვით. კვლევებში, რომლებშიც არ იყენებენ ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუს, მაინც შესაძლებელია მონაცემების სცენებად დაყოფა და ხშირად ერთი ინსტრუქციის საპასუხოდ მოყოლილ ამბავს ერთი ქულა ენიჭება. ეს მიდგომა მკვლევრებს საშუალებას აძლევს, რომ განახორციელონ (ა) პიროვნებათაშორისი ანალიზი კონკრეტული სცენის (ანუ სხვადასხვა ინდივიდის ისტორიაში მძიმე გამოცდილების შესწავლა, მაგალითად, იხ. Pals, 2006) ან ინდივიდის (ანუ გაასაშუალოვონ ყველა სცენის მიხედვით მიღებული ქულები მოცემული ინდივიდისთვის და ინდივიდების შედარებისთვის დააჯამონ ქულები, მაგალითად, McAdams et al., 2008) დონეზე, ანდა (ბ) პიროვნებისშიდა ანალიზი (ანუ, ვთქვათ, პიკური გამოცდილება ნეგატიურ გამოცდილებას შეადარონ, მაგალითად, McLean & Pals, 2008).

კოდირების პირველ ნაბიჯს შემფასებელთა ტრენინგი წარმოადგენს, რომელიც მათ შორის სანდოობის მაღალი სტანდარტის მიღწევას უნდა ისახავდეს მიზნად. მონაცემების მნიშვნელოვანი ნაწილის კოდირების დაწყებამდე უნდა დავრწმუნდეთ, რომ შემფასებლები (კოდების მიმნიჭებლები) ნამდვილად მართებულად, სანდოდ და კონსისტენტურად იყენებენ კოდირების სისტემ(ებ)ას. ტრენინგის ამ ეტაპს არსებითი მნიშვნელობა აქვს კოდირების მეცნიერულად გამართულობისა და მართებულობისთვის, ვინაიდან კოდირების პროცესის შედეგად, საბოლოო ჯამში, ნარატიული მონაცემების რაოდენობრივი რეპრეზენტაცია მიიღება. როგორც საიედი და ნელსონი (2015) მიუთითებენ, უმჯობესია, შემფასებელთა შორის სანდოობას შევხედოთ, როგორც პროცესს და არა – საბოლოო შედეგს. ავტორები აღნიშნავენ, რომ ამ დროს მიღებული ბევრი გადაწყვეტილება მიუთითებს ამ პროცესზე. მიუხედავად იმისა, რომ კვლევის ნებისმიერ ანგარიშში ეს პროცედურა სტატისტიკური კრიტერიუმების ერთობლიობით არის წარმოდგენილი, შემფასებელთა შორის სანდოობა კოდირების პროცესის თითოეული ნაბიჯის შესახებ მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის.

შემფასებელთა (კოდების მიმნიჭებელთა) ტრენინგი, ჩვეულებრივ, გულისხმობს ორი შემფასებლის მომზადებას თითოეული შესაფასებელი ნარატიული ცვლადის მიხედვით. ნარატივის კოდირებას მთლიანად ვერ შეძლებს/განახორციელებს ერთი შემფასებელი, ვინაიდან ასე შეუძლებელი იქნება შემფასებელთა შორის სანდოობის ხარისხის განსაზღვრა. რაც შეეხება ორზე მეტ შემფასებელს ან შემფასებელთა ჯგუფს, ესეც შეიძლება გამოწვევად იქცეს შემფასებელთა შორის სანდოობის მიღწევითვის.

ტრენინგი, როგორც წესი, კოდირების სისტემის წაკითხვით იწყება, რათა კარგად გაიგონ მის საფუძვლად მდებარე ლოგიკა, რაციონალიზაცია და ის, თუ რის მოხელთებას ისახავს მიზნად ეს კონკრეტული სისტემა. შემდეგ შემფასებლები ერთად კითხულობენ რამდენიმე ნარატივს და არჩევენ, როგორ შეიძლება კოდირების სისტემის მათთვის მისადაგება. ეს გარჩევა და დისკუსია მანამდე გრძელდება, ვიდრე მაქსიმალურად არ შეთანხმდებიან კოდირების პროცესზე. ამ ფაზაზე კოდირების სისტემა შეიძლება დაიხვეწოს, დაემატოს შენიშვნები, კომენტარები და კომპონენტები, რომლებიც კონკრეტული კოდირების სისტემისა და კონკრეტული მონაცემთა ბაზის ურთიერთშესაბამისობის პროცესში აღმოცენდება.

ამის შემდეგ შემფასებლები დამოუკიდებლად აკოდირებენ ნარატივების ახალ ნაკრებს (მკვლევარის ხელთ არსებული მონაცემთა ბაზის მხოლოდ ნაწილს). მინიჭებული ქულები სტატისტიკურად დარდება ერთმანეთს, რათა განისაზღვროს, მიღწეულ იქნა თუ არა შემფასებელთა შორის სანდოობის საჭირო დონე.

შემფასებელთა შორის სანდოობის გამოთვლისადმი რამდენიმე განხვავებული მიდგომა არსებობს და ის, თუ რომელს შევარჩევთ, კოდირების სისტემების ბუნებაზეა დამოკიდებული (დეტალებისთვის იხ. Syed & Nelson, 2015). შემფასებლები პირველივე ცდაზე იშვიათად თუ აღწევენ სანდოობის საჭირო დონეს. ამიტომ ნარატივების პირველი ნაწილის კოდირების შემდეგ აუცილებელია მათ შორის განსვლების განხილვა, კონსენსუსის მიღწევა, საჭიროების შემთხვევაში კოდირების სისტემის დახვეწა და შემდეგ ნარატივების კიდევ ერთი ნაწილის ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად კოდირება. ამას ხშირად მონაცემთა ბაზის დაახლოებით 10-25% სჭირდება იმისდა მიხედვით, თუ რა ზომის ბაზა გვაქვს და რა სიხშირით გვხვდება მოცემული კოდები (მაგალითად, დაბალი საბაზისო სიხშირის მქონე კოდების შემთხვევაში უფრო მეტი ნარატივი შეიძლება გახდეს საჭირო სათანადო სანდოობის მისაღწევად).

შემფასებელთა შორის სანდოობის ადეკვატური დონის მიღწევის შემდეგ ორი ვარიანტი გვაქვს: შემფასებლები იყოფენ დარჩენილ მონაცემებს და ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად აკოდირებენ, ან ორი შემფასებელი ერთდროულად აკოდირებს დარჩენილ მონაცემებს (განსვლების შემთხვევაში ან კონსენსუსამდე მიდიან, ან საშუალო მაჩვენებელს იღებენ). კოდირების ეს ფაზა უპირატესად დამოუკიდებლად მიმდინარეობს. ამ დროს მნიშვნელოვანია შემფასებლებთან რეგულარული დისკუსიები და განხილვები, რათა თავიდან ავიცილოთ კოდირების სისტემიდან გადახრები (რასაც „თვითდინებით გადაადგილებას, გადახრას“ (drift) უწოდებენ, Wolfe, Moulder, & Myford, 2000). დამოუკიდებელი კოდირების ადრეულ ეტაპზე შემფასებლებს სთხოვენ, რომ სამუშაო შეხვედრებზე განსახილველად მოიტანონ ნებისმიერი მაგალითი, რომელშიც ეჭვი ეპარებათ და ჯგუფში განიხილონ და მივიდნენ კონსენსუსამდე (ან გასაშუალოებამდე).

როგორც წესი, ასეთი მაგალითების რაოდენობა მკვეთრად მცირდება კოდირების პროცესის მსვლელობასთან ერთად. ოპტიმალურია, რომ კოდირების სანდოობის

გადამოწმების ფორმალური ფაზა რამდენჯერმე გაიმეოროთ, რათა დარწმუნებულნი იყოთ, რომ შემფასებელთა შორის სანდოობა სათანადო დონეზე ნარჩუნდება კოდირების მთელი პროცესის განმავლობაში, თუმცა, სულ მცირე, რაც შეიძლება გაკეთდეს, პერიოდულად უნდა გადაამოწმეთ პროცესი კოდების მიმნიჭებელთა კოდირების სისტემიდან აცდენის თავიდან აცილების მიზნით.

თუ ერთმა და იმავე შემფასებელმა რამდენიმე ნარატიული ცვლადი უნდა გადააკოდირონ, მართებული იქნება, რომ მთელი მონაცემთა ბაზა ჯერ ერთი ცვლადის მიხედვით გადააკოდირდეს და შემდეგ – სხვა ცვლადების მიხედვით. ეს საშუალებას აძლევს შემფასებლებს, რომ ფოკუსირებულნი და გონებამოკრებილნი იყვნენ ტრანსკრიპტების კითხვისას, ვინაიდან ამ შემთხვევაში კოდირება ნარატივის კონკრეტულ პრიზმაში, კონკრეტული კუთხით ხედვას ჰგავს, როდესაც კომპლექსური მასალა მხოლოდ კონკრეტული ასპექტების გამოსავლენად იფილტრება. ერთსა და იმავე ნარატივებში განსხვავებული თემების გამოსავლენად კოდირების მიმნიჭებელთა რამდენიმე ჯგუფი შეიძლება გამოვიყენოთ, ვინაიდან შემფასებელთა შორის სანდოობა თითოეულ წყვილში დგინდება და ნარჩუნდება. სხვა სიტყვებით, შესაძლებელია, რომ ერთსა და იმავე ნარატივებში ერთი ცვლადი ერთმა წყვილმა გადააკოდიროს, მეორე – სხვა წყვილმა და ა. შ.

კოდირების პროცესში რეკომენდებულია, რომ შემფასებლები ყურადღებით იყვნენ და ცალკე ინიშნავდნენ სიმბოლურ, კარგ საილუსტრაციო მაგალითებს მონაცემებიდან, რომლებიც მოცემული ცვლადის კოდირების სისტემისთვის გამოდგება (თითოეული სისტემის საუკეთესო/უარესი პოლუსები, ან ციტატები, რომლებიც შემთხვევაზე დაფუძნებული/კატეგორიული სისტემის ილუსტრაციას წარმოადგენენ). ასეთი მიდგომა ორი თვალსაზრისით დაგვეხმარება. პირველი, როდესაც სტატიის/ნაშრომის მეთოდების ნაწილის მომზადებაზე ვიწყებთ მუშაობას, არსებითი მნიშვნელობა აქვს ისეთი ამონარიდების ჩართვას, რომლებიც კარგად აჩვენებენ, როგორ გამოვიყენეთ კოდირების სისტემა მონაცემთა ბაზაზე, როგორც დიდაქტიკური (სისტემის მუშაობის მხარის ასახსნელად), ისე – ილუსტრაციული (რეალური ამონარიდების გაზიარების) თვალსაზრისით. მეორე, თეორიული თვალსაზრისით, არსებითი მნიშვნელობა აქვს, რომ კვლევის წარმოდგენისას ძალიან არ დავმორდეთ კვლევის მონაწილეების რეალურ ხმებს. ამაში საილუსტრაციო ამონარიდების მოტანა გვეხმარება. ასე სტატისტიკურ მონაცემებს სწორედ იმ ისტორიებში/ამბებში დავაფუძნებთ, რომელთა ახსნასა თუ აღწერასაც ემსახურებიან ისინი.

განურჩევლად იმისა, თუ რამდენად საინტერესო და ჩამთრევია ნარატივების კონკრეტული შერჩევა, შემფასებელთა გამოფიტვის საკითხი მაინც შეიძლება დაგვიდგეს. ხარისხიანი კოდირება უაღრესად მობილიზებულ ყურადღებასა და გულდასმით კითხვას საჭიროებს, რაც, ნარატივების თავისებურებებიდან გამომდინარე, შესაძლოა, ემოციურად დატვირთული საქმიანობა იყოს. ნარატივისტი მკვლევრების (Adler et al., in press) რეკომენდაციას, რომ კოდირების პროცესში შემფასებლები (კოდების მიმნიჭებლები) პერიოდულად სხვა საქმიანობა დაკავდნენ, რათა არ მოადუნონ ყურადღება და ფოკუსირებულნი იყვნენ ნარატივების ანალიზისას. ასევე, აუცილებლად უნდა დაწესდეს დროის შეზღუდვა იმაზე, თუ რამდენ ხანს უნდა გრძელდებოდეს კოდირების ერთი სესია. კოდირების დასრულების შემდეგ შესაძლებელია ნარატიული მონაცემების კვლევის მონაწილეთაგან მიღებულ სხვა მონაცემებთან კომბინირება და კვლევის ცენტრალურ კითხვაზე პასუხის გასაცემად დასკვნითი სტატისტიკის გამოყენება, რაც, ჩვეულებრივ, ნარატიულ და

მკვლევრისთვის საინტერესო სხვა ცვლადებს შორის ურთიერთმიმართების დადგენას მოიაზრებს.

დასკვნა, შეზღუდვები და სამომავლო მიმართულებები

ამრიგად, მიმოვიხილეთ ნარატიული მეთოდების გამოყენებით წარმოებული ემპირიული რაოდენობრივი კვლევისადმი ყველაზე გავრცელებული მიდგომა. ასევე, შემოგთავაზებთ პრაქტიკული გზამკვლევი, რაც ამ სფეროში პირველი ნაბიჯების გადადგმაში დაეხმარება დამწყებ მკვლევრებს. და მაინც, რატომ უნდა გამოვიყენოთ კვლევაში ნარატიული მიდგომა?

მიუხედავად ყველა დასახელებული ღირსებისა და დადებითი მხარისა, ნარატიული მიდგომის გამოყენებას თავისი შეზღუდვები აქვს. როგორც ზემოთ თქმულიდან უნდა გამხდარიყო ნათელი, ნარატივების შეგროვება და კოდირება ინტენსიურ შრომასა და დიდ დროს მოითხოვს. ეს მიდგომა მეტყველების გარკვეულ უნარებსაც საჭიროებს, ხოლო მკვლევრებს ძალისხმევის გაღება უწევთ, რათა დარწმუნდნენ, რომ ინსტრუქციები და კითხვები პიროვნულად და კულტურულად რელევანტურია კვლევის მონაწილეებისთვის. ამგვარად, იმ დროისა და ძალისხმევის გათვალისწინებით, რომელიც ნარატივების კოდირებას სჭირდება, რეკომენდებულია, რომ მკვლევარი ჯერ კარგად დაფიქრდეს და დასვას კითხვა: არის თუ არა ნარატიული მიდგომა ყველაზე ეფექტური გზა მისთვის საინტერესო კონსტრუქტის შესასწავლად? ამის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებისას განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დამატებითი (incremental) ვალიდობის საკითხი: მოგვცემს თუ არა ნარატიული მონაცემების შესწავლა იმ ამხსნელ ძალას, რომელსაც სხვა მეთოდები ვერ გვაძლევენ (Adler et al., 2016)? ამასთან, აუცილებელია გვახსოვდეს, რომ არც რაოდენობრივი კოდირებაა ყოველთვის მართებული მიდგომა. ნარატიული იდენტობის კვლევაში ბევრი მნიშვნელოვანი საკითხი ითხოვს ინდუქციურ, თვისებრივ მეთოდებს, რომელთაც უკეთ ხელეწიფებათ კომპლექსურობის შესწავლა და ახალი მიმართულებების გამოვლენა, ვიდრე არსებულ კოდირების სისტემებზე დაყრდნობით არის შესაძლებელი (cf., Hammack, 2010; Jossleson, 2009). ასეთ კვლევას მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს თავად ნარატიული იდენტობის შესახებ არსებულ ლიტერატურაში და ზოგჯერ მყარ საფუძველსაც ურყის შემდგომ რაოდენობრივ სამუშაოს (მაგალითისთვის იხ. Syed, 2015).

ბევრი მიმართულებაა, რომელშიც მკვლევრებს ნარატიული მიდგომის გამოყენება შეუძლიათ და მათ შორის ბევრი მნიშვნელოვნად შეიძლება სცილდებოდეს აქ განხილულ ნარატიულ იდენტობაზე ფოკუსს. მაგალითად, უკვე აღინიშნა, რომ ისეთი კონკრეტული გამოცდილებების შესახებ ინსტრუქციები, როგორცაა მშობლის როლის აღება, ყველანაირ ფსიქოლოგიურად მნიშვნელოვან ფენომენს შეიძლება მივუსადაგოთ. მკვლევრებს, რომლებსაც მათი კვლევის ცენტრში მყოფი ფენომენის შინაარსი და აზრი/მნიშვნელობა უფრო აინტერესებთ, ნარატიული მეთოდები ამ ფენომენის გამოსავლენად და უკეთ ასახსნელად შეუძლიათ გამოიყენონ. ეს ნიშნავს იმას, რომ ნარატივი მძლავრი იარაღი შეიძლება იყოს ისეთი კვლევებისთვის, რომელთა უპირველეს მიზანს არ წარმოადგენს ნარატიული იდენტობის შესწავლა.

კიდევ ერთი მიმართულება, რომელიც უნდა აღინიშნოს, ინდივიდის კულტურული კონტექსტის გაგებაში ნარატივის სარგებლიანობაა. თუ მხედველობაში მივიღებთ ინდივიდის ისტორიის იმთავითვე აღწერით ბუნებას, ის პიროვნებისა და მისი

განვითარების კონტექსტისა და კულტურის შესახებ ინფორმაციის მდიდარ წყაროს წარმოადგენს. კოდირების ბევრი სისტემა და კვლევა ისახავს მიზნად პიროვნების განვითარების ინდივიდუალური პროცესების მოხელთებას, მაგრამ არსებობს შესაძლებლობა, რომ კვლევის დიაპაზონი იმ კულტურულ კონტექსტამდეც გაფართოვდეს, რომელშიც ვითარდება იდენტობა და პიროვნება, იქნება ეს კულტურული ჯგუფის წევრების გამოცდილების თავისებურებები; გამოცდილების დადებითად და უარყოფითად კლასიფიცირების კრიტერიუმები და ნორმები, თუ ამგვარი გამოცდილებების თხრობის კულტურული სტრუქტურები და ფორმატები (მაგალითად, Hammack, 2008; McLean & Syed, 2016; Khechuashvili, 2015; ხეჩუაშვილი, 2016d). ამ მიდგომის უფრო მრავალფეროვან ჯგუფებსა და კულტურებზე გაფართოება დიდი ოდენობით მუშაობას საჭიროებს იმ თვალსაზრისით, რომ უნდა დავრწმუნდეთ ინსტრუქციების მართებულობაში, რომლებმაც, ამასთანავე, საზრისის/მნიშვნელობის ძიებისა და პოვნის კულტურულად განპირობებული უნიკალური ასპექტები უნდა გამოავლინონ, რაც არც თუ ისე ადვილი მოსახელთებელია კითხვარებით/გამოკითხვებით და კარგად ავსებს ეთნოგრაფიული კვლევის შედეგებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გოგიჩაიშვილი, მ., ხეჩუაშვილი, ლ. და მესტვირიშვილი, მ. (2016). მაკომპენსირებელი თანმიმდევრობისა და სტიგმის დაძლევის სტრატეგიების ურთიერთმიმართება გეი ინდივიდების პერსონალურ ნარატივებში. *GESJ: Education Sciences and Psychology*, No.4(41) , pp. 93- 121. <http://gesj.internet-academy.org.ge/download.php?id=2826.pdf>
2. მესტვირიშვილი, ნ. (2014). *ზღაპრების როლი ბავშვის მორალურ განვითარებაში*. სადოქტორო დისერტაცია. აღებულია ბმულიდან http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/disertaciebi_fsiqologia/natia_mestvirishvili.pdf . ბოლო ნახვა 15 ივნისი, 2016.
3. მესტვირიშვილი, მ. (2015). *სტიგმა და ცხოვრების ისტორია. რას ნიშნავს იყო უმცირესობაში*. კვლევის ანგარიში. აღებულია ბმულიდან <http://www.feminizmi.org/project/stigmacxovrebisistoria/> . ბოლო ნახვა 15 ივნისი, 2016.
4. ჭუმბურიძე, გ. და ხეჩუაშვილი, ლ. (2016) ცხოვრების კულტურული სკრიპტი: ქართული ვერსია. *GESJ: Education Sciences and Psychology*, No.4(41) , pp. 19-46 <http://gesj.internet-academy.org.ge/download.php?id=2812.pdf>
5. ხეჩუაშვილი, ლ. (ბეჭდვაში). ნარატიული მიდგომა პიროვნებისადმი წიგნში *პიროვნება: შესავალი პიროვნების ფსიქოლოგიაში, I და II ნაწილი*.
6. ხეჩუაშვილი, ლ. (2016d). მასტერ ნარატივის ინტეგრაციული თეორიული ჩარჩო: ქართული ილუსტრაცია // *GESJ: Education Sciences and Psychology* // 2016 | No.3(40) , pp. 122-152 (<http://gesj.internet-academy.org.ge/download.php?id=2777.pdf>)
7. ხეჩუაშვილი, ლ. (2016c). პერსონალური ნარატივების მაკომპენსირებელი სტრუქტურისა და პოსტტრავმული ზრდის ურთიერთმიმართება (2008 წლის ომის შემდეგ იძულებით ადგილნაცვალ პირთა მაგალითზე) // *GESJ: Education Sciences and Psychology* // 2016 | No.3(40) , pp. 69-97 (<http://gesj.internet->

academy.org.ge/download.php?id=2768.pdf).

8. Adler, J. M., Dunlop, W. L., Flvush, R., Lilgendahl, J. P., Lodi-Smith, J., McAdams, D. P., McLean, K. C., Pasupathi, M., and Sued, M. (in press). Research Methods for Studying Narrative Identity: A Primer. *Social Psychological and Personality Science*.
9. Adler, J.M. (2012). [Living into the story: Agency and coherence in a longitudinal study of narrative identity development and mental health over the course of psychotherapy.](#) *Journal of Personality and Social Psychology*, *102*(2), 367-389.
10. Adler, J.M., Lodi-Smith, J., Philippe, F.L., Houle, I. (2016). The incremental validity of narrative identity in predicting well-being: A review of the field and recommendations for the future. *Personality and Social Psychology Review*, *20*(2), 142-175.
11. Adler, J.M. & Poulin, M. (2009). [The political is personal: Narrating 9/11 and psychological well-being.](#) *Journal of Personality*, *74*(4), 903-932.
12. Adler, J.M., Turner, A.F., Brookshier, K.M., Monahan, C., Walder-Biesanz, I., Harmeling, L.H., Albaugh, M., McAdams, D.P., Oltmans, T.F. (2015). [Variation in narrative identity is associated with trajectories of mental health over several years.](#) *Journal of Personality and Social Psychology*, *108*(3), 476-496.
13. Baron, J. M., & Bluck, S. (2009). [Autobiographical memory sharing in everyday life: Characteristics of a good story.](#) *International Journal of Behavioral Development*, *33*, 105– 117.
14. Baron, J. M., & Bluck, S. (2011). [That was a good story! Preliminary construction of the Perceived Story Quality Index.](#) *Discourse Processes*, *48*(2), 93-118.
15. Bauer, J. J., & McAdams, D. P. (2004). [Personal growth in adults' stories of life transitions.](#) *Journal of Personality*, *72*, 573-602.
16. Bavelas, J.B., Coates, L., & Johnson, T. (2000). [Listeners as co-narrators.](#) *Journal of Personality and Social Psychology*, *79*(6), 941-952.
17. Blagov, P. & Singer, J.A. (2004). [Four dimensions of self-defining memories \(specificity, meaning, content, and affect\) and their relationship to self-restraint, distress, and repressive defensiveness.](#) *Journal of Personality*, *72*(3), 481-511.
18. Conway, M. A. & Pleydell-Pearce, C. W. (2000). [The construction of autobiographical memories in the self-memory system.](#) *Psychological Review*, *107*, 261-288.
19. Cox, K. S., & McAdams, D. P. (2014). [Meaning making during high and low point story episodes predicts emotion regulation two years later: How the past informs the future.](#) *Journal of Research in Personality*, *50*, 66-70.
20. Dunlop, W. L., Walker, L. J., Hanley, G. E., & Harake, N. (in press). [The psychosocial construction of parenting: An examination of parenting goals and narratives in relation to well-being.](#) *Journal of Happiness Studies*.
21. Dunlop, W.L. & Tracy, J.L. (2013). [Sobering stories: Narratives of self-redemption predict behavioral change and improved health among recovered alcoholics.](#) *Journal of Personality and Social Psychology*, *104*, 576 – 590.

22. Fivush, R. (2010). Speaking Silence: The social construction of voice and silence in cultural and autobiographical narratives. *Memory, 18*, 88-98.
23. Fivush, R. & Merrill, N. (2016). [An ecological systems approach to family narratives. *Memory Studies, 9*, 305-14.](#)
24. Grysman, A. & Denney, A. (in press). [Gender, experimenter gender and medium of report influence the content of autobiographical memory report. *Memory*.](#)
25. Grysman, A., Merrill, N., & Fivush, R. (2016). Gender differences in autobiographical memory:
26. A mediated moderation approach to an elusive finding. *Memory*.
27. Habermas, T., & Reese, E. (2015). Getting a life takes time: The development of the life story in adolescence, its precursors and consequences. *Human Development, 58*, 172–201.
28. Hammack, P.L. (2008). Narrative and the cultural psychology of identity. *Personality and Social Psychology Review, 12*(3), 222-247.
29. Hammack, P.L. (2010). The political psychology of personal narrative: The case of Barack Obama. *Analyses of Social Issues and Public Policy, 10*(1), 182-206.
30. Harrigan, J. A., Rosenthal, R., & Scherer, K.R. (2005). *New handbook of methods in nonverbal behavior research*. New York: Oxford University Press.
31. Josselson, R. (2009). The present of the past: Dialogues with memory over time. *Journal of Personality, 77*(3), 647-668.
32. Josselson, R. (2013). *Interviewing for qualitative inquiry: A relational approach*. Guilford Press.
33. Josselson, R. & Lieblich, A. (1993). *The Narrative Study of Lives*. Thousand Oaks, CA: Sage.
34. Khechuashvili, L. (2015). Tracing emerging master narrative of modern Georgians: reconstruction through individual life stories. *GESJ: Education Sciences and Psychology // 2015 | No.3 (35)* , pp. 90-106 (<http://gesj.internet-academy.org.ge/download.php?id=2567.pdf>).
35. Khechuashvili, L., and McLean, K.C. (in prep.). Transgenerational variation of master narratives in Georgia
36. Lodi-Smith, J., Geise, A.C., Roberts, B.W., & Robins, R.W. (2009). Narrating personality change. *Journal of Personality and Social Psychology, 96*, 679-689.
37. Main, M., George, C., & Kaplan, N. (1985). Adult attachment interview. *Growing points of attachment theory. Monographs of the Society for Research in Child Development*.
38. Mansfield, C.D., Pasupathi, M., & McLean, K.C. (2015). [Is narrating growth in stories of personal transgressions associated with increased well-being, self-compassion, and forgiveness of others? *Journal of Research in Personality, 58*, 69-83.](#)

39. [Maruna, S. \(2001\). *Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington, DC: American Psychological Association.](#)
40. [McAdams, D. P. \(1995\). What do we know when we know a person? *Journal of Personality*, 63, 363-396.](#)
41. [McAdams, D.P. \(2006a\). *The redemptive self: Stories Americans live by*. New York: Oxford University Press.](#)
42. [McAdams, D. P. \(2006b\). The problem of narrative coherence. *Journal of Constructivist Psychology*, 19, 109-112.](#)
43. [McAdams, D.P. \(2008\). *The LSI*. The Foley Center for the Study of Lives, Northwestern University, Evanston, IL. Retrieved at: <http://www.sesp.northwestern.edu/foley/instruments/interview/>](#)
44. [McAdams, D. P., Albaugh, M., Farber, E., Daniels, J., Logan, R. L., & Olson, B. \(2008\). Family Metaphors and Moral Intuitions: How Conservatives and Liberals Narrate Their Lives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 978-990.](#)
45. [McAdams, D. P., & Guo, J. \(2015\). Narrating the generative life. *Psychological Science*, 26, 475-483.](#)
46. [McAdams, D. P., Hanek, K. J., & Dadabo, J. G. \(2013\). Themes of self-regulation and self-exploration in the life stories of religious American conservatives and liberals. *Political Psychology*, 34\(2\), 201-219.](#)
47. [McAdams, D.P. & McLean, K.C. \(2013\). Narrative identity. *Current Directions in Psychological Science*, 22\(3\), 233-238.](#)
48. [McAdams, D. P., & Pals, J. L. \(2006\). A new Big Five: Fundamental principles for an integrative science of personality. *American Psychologist*, 61, 204-217.](#)
49. [McCabe, A., & Peterson, C. \(1984\). What makes a good story? *Journal of Psycholinguistic Research*, 13, 457-480.](#)
50. [McCoy, T. P. & Dunlop, W. L. \(2016\). Contextualizing narrative identity: A consideration of assessment settings. *Journal of Research in Personality*, 65, 16-21.](#)
51. [McLean, K.C. \(2015\). *The co-authored self: Family stories and the construction of personal identity*. New York: Oxford University Press.](#)
52. [McLean, K. C., & Pals, J. L. \(2008\). Reminiscence functions: Emotional valence, age and well-being. *Memory*, 751-672.](#)
53. [McLean, K. C., Pasupathi, M., Fivush, R., Grenhoot, A. F., & Wainryb, C. \(2016\). Does within person variability in narration matter and for what? *Journal of Research in Personality*.](#)
54. [McLean, K. C., Pasupathi, M., & Pals, J. L. \(2007\). Selves creating stories creating selves: A process model of narrative self development in adolescence and adulthood. *Personality and Social Psychology Review*, 11, 262-278.](#)

56. McLean, K. C., & Pratt, M. W. (2006). Life's little (and big) lessons: Identity statuses and meaning-making in the turning point narratives of emerging adults. *Developmental Psychology, 42*, 714-722.
57. McLean, K. C. & Syed, M. (2016). Personal, master, and alternative narratives: An integrative framework for understanding identity development in context. *Human Development, 58*, 218349.
58. McLean, K. C., Syed, M., & Shucard, H. (2016). Gender Identity Development in Emerging Adulthood: A Master Narrative Approach. *Emerging Adulthood*.
59. McLean, K. C., & Thorne, A. (2003). Late adolescents' self-defining memories about relationships. *Developmental Psychology, 39*, 635-645.
60. Mestvirishvili, N., and Mestvirishvili, M. (2013). The power of storied: Narrative analysis of Georgian folktale. In Dr R. Fisher, L. Howard, and K. Monteith (Eds.) *Identities and Borders: Interculturalism, The Construction of Identity, Edition*. pp. 125-134.
61. Pals, J. L. (2006). Narrative identity processing of difficult life experiences: Pathways of personality development and positive self-transformation in adulthood. *Journal of Personality, 74*, 1079-1110.
62. Pasupathi, M., Billitteri, J., Mansfield, C.D., Wainryb, C., Hanley, G.E., & Taheri, K. (2015). Regulating emotion and identity by narrating harm. *Journal of Research in Personality, 58*, 127-136.
63. Pennebkaer, J.W., Mehl, M.R., & Niederhoffer, K.G. (2003). Psychological aspects of natural language use: Our words, our selves. *Annual Review of Psychology, 54*, 547-577.
64. Skhirtladze, N., Javakhishvili, N., Schwartz, S. J., Beyers, W., and Luyxks, K. (2015). Identity processes and statuses in post-Soviet Georgia: Exploration processes operate differently. *Journal of Adolescence*, Volume 47, Issue null, 197-209.
65. Silver, R.C., Holman, E.A., McIntosh, D.N., Poulin, M., & Gil-Rivas, V. (2002). Nationwide longitudinal study of psychological responses to September 11. *JAMA, 288(10)*, 12351244.
66. Singer, J. A. (2004). Narrative identity and meaning-making across the lifespan: An introduction. *Journal of Personality, 72*, 437-460.
67. Singer, J. A., Blagov, P., Berry, M., & Oost, K. M. (2013). Self-defining memories, scripts, and the life story: Narrative identity in personality and psychotherapy. *Journal of Personality, 81(6)*, 569-582.
68. Syed, M. (2015). Theoretical and methodological contributions of narrative psychology to ethnic identity research. In C. Santos & A. J. Umaña-Taylor (Eds.). *Studying ethnic identity: Methodological advances and considerations for future research (pp. 27-54)*. Washington, DC: American Psychological Association.
69. Syed, M., & Azmitia, M. (2010). Narrative and ethnic identity exploration: A longitudinal account of emerging adults' ethnicity-related experiences. *Developmental Psychology, 46(1)*, 208-219.

70. Syed, M. & Nelson, S.C. (2015). Guidelines for establishing reliability when coding narrative data. *Emerging Adulthood, 3(6)*, 375-387.
71. Waters, T. E. A, Brockmeyer, S., & Crowell, J.A. (2013). AAI coherence predicts caregiving and care seeking behavior in couple problem solving interactions: Secure base script knowledge helps explain why. *Attachment and Human Development, 15(3)*, 316-331.
72. Weston, S.I., Cox, K.S., Condon, D.M., & Jackson, J.J. (in press). A comparison of human narrative coding of redemption and automated linguistic analysis for understanding life stories. *Journal of Personality*.
73. Wolfe, E. W., Moulder, B. C., & Myford, C. M. (2000). Detecting differential rater functioning over time (DRIFT) using a Rasch multi-faceted rating scale model. *Journal of Applied Measurement, 2*, 256-280.

Article received 2017-03-07